

rejeno živino. Ko se bolezen v kak hlev pritepe, umori rada več živine; včasih ves hlev sprazni.

Ko živinče zbolí, se začne tresti, posebno na zadnjem koncu, gobec postane bolj vroč in večkrat se zapazijo na gobčevi koži črnkaste lise; živina neha jesti in prežvekovati; o začetku je blato trdo, kmalu pa postane mehko, in je včasih s črno krvijo zmešano in ritnik hudo zatekel in s strjeno krvijo zaseden; scavnica je večidel črnkasta in gosta, včasih celó s črno krvijo zmešana, večkrat pa samo kri črno kot oglje ali saje, in gosto kot kolomaz (šmir) živina šči (črmasta krvomoča).

Čeravno se ta bolezen pod mnogovrstnimi podobami prikaže, vendar je vedno ena in ista bolezen in obstoji v popolnoma sprideni krvi, ki se zdaj na ta, zdaj na uni del trupla zaletí, ondi zastaja. Najde se toraj pri raztelevanju na tej bolezni bolne živine kri v vseh žilicah črna in gosta, vranica večidel, a ne vselej, bolj velika, črna, s krvjo napolnjena, in v čevih, v ledji ali okrog ritnika je črna kri zasedena, kjer večje ali manjše lise napravi.

Vzrok te bolezni je posebno velika vročina, ktera živino včasih tudi v hlevih zadene, če proti solncu ležé, da ves dan solnce va-nje sije, kakor tudi, če so hlevi z živino preveč nabasani in presoparni, ako se malo ali celó nič ne prezračijo. — Pa tudi na paši živina večkrat veliko vročino trpi, če se pase na solnčnih krajih, kamor solnce zeló pripeka, ravno tako tudi, če se živina v hudi vročini preveč goni ali če mora pretežko delati. Taka vročina je pa posebno takrat škodljiva, kedar živini pijače primanjkuje. — Ravno tako je tudi slaba spridena in sparjena klaja in slaba mlačna voda iz luž, bazarjev ali mlak večkrat vzrok te bolezni; poslednjič pa nečisti zrak, ki se večkrat napravi, če v hlevu preveč gnoja leži, — če hlevi nimajo oken, da bi se mogli prezračevati.

Odvrniti se ta bolezen mnogokrat more, če se vse na tanko stori, česar je potreba, da se odvrnejo ravno kar popisani vzroki; ozdraviti jo pa, ko je živina že zbolela, je velika velika težava.

Ob času, ko že začne živina na tej bolezni tù in tam bolehati, naj se močni in dobrorejani živini manj in tudi manj tečne klaje daje, vendar je pa lahko prebavljive klaje treba; najbolja je frišna trava, tudi repa, korenje, pesa je dobra, a dobra suha klaja naj se osoli. Na pašo pa se sme goniti živina le zjutraj in zvečer, ko ni vroče, močvirnatih, lužnatih in presolnčnih pašnikov treba se je ogibati. Hlevi naj se vedno dobro čedijo in prezračujejo, ko živine ni v hlevu, nikdar ne smejo hlevi z živino prenapolnjeni biti, da niso presoparni; če so prenapolnjeni, mora se nekoliko živine v kako šupo ali na kak drug senčni kraj postaviti. Če hlevi proti solncu ležé, naj se krog in krog zelene veje postavijo, da vročina tako v hlev ne pritiska, nikdar ne sme v hlevu preveč gnoja ležati. Mrzle in čiste vode se mora živini večkrat ponujati, o veliki vročini najmanj štirikrat na dan; voda naj se osoli ali s kisom (jesihom) zmeša, ali se dá zelnice ali repnice živini večkrat piti, ali naj se nezrelo sadje stolče in za pijačo ali za zobanje daje. Živina se mora v tekoči vodi vsaj enkrat na dan skopati; treba je pa paziti, da se pri tem ne prehladi; če pa ni blizo tekoče vode, naj se živina z mrzlo vodo vsaj enkrat na dan polije in potem s slamo drgne. Živina, ki vozi, se ne sme nikdar ob času te bolezni v silno vročih dnevih vprezati.

Če je pa kužni črm kako živino že napadel, naj se zdrava od bolne odloči in drugam prestavi; pregledati je treba na tanko vso čedo, da se nobena bolna med zdravo ne postavi. Koj o začetku bolezni naj se

bolni živini, posebno dobrorejani, na vratni žili pušča (8 do 12 maselcev krvi). Poliva naj se živina na vsako drugo uro po vsem životu z mrzlo vodo, in naj se potem s slamo dobro drgne. Za pijačo naj se jej daje večkrat na dan jesiha z vodo; če pa noče piti, se jej more maselc jesiha v poliču vode trikrat na dan noter vlti. Jestí naj se dá živini celó malo in le frišne klaje. Teloh naj se živini pred ko je mogoče v podvratnik zavleče. Noter se daje živini v vodi raztopljenega solitarja pol lota, kafe pa pol kvintelca z moko in vodo, v testó zmešanega; v hudi sili vsake dve uri, sicer pa trikrat na dan.

Potreba pa je, da se vsak varuje, ki se z bolno ali mrtvo živino pečá, da se na kako vižo ne rani ali pa z gnojem, s krvijo, s slinami ne oskruni, ker je to strašno nevarno.

Crknjena živina naj se hitro odpelje in naj se s kožo vred 6 čevljev globoko zakoplje, ali pa se še le po tem previdno odere, ko se je popolnoma shladila.

Meso in nobena reč se od take živine, če se je tudi pobila, nikdar ne sme rabiti, ker je to že veliko ljudi v grob spravilo.

Hlev in vse orodje, s katerim je bolna živina v kako dotiko prišla, mora se skrbno počediti, z lugom zmiti, in zidovje pobeliti, tla, ker je bolna živina stala, se morajo nekoliko skopati in hlev z žveplom pokaditi, potem kakih 14 dni odprt pustiti, da se prevetri.

Ker je vrančni prisad zeló kužen, zato je dolžnost vsacemu gospodarju, da kar brž naznani županu, ko mu je kako živinče zbolelo, da on tudi cesarski okrajni gospôski vedeti dá, ktera potem stori, kar postava veleva.

Našim živinorejcem.

Spisal Blaže Pernišek.

Poljedelstvo in živinoreja ste v takej zvezi med seboj, da si še misliti ni mogoče pravega kmetovanja, če ne bi se vzajemno podpirali onidve. Živina je oni bistveni faktor, ki pomaga dovrševati kmetovalcu najteža dela; živina je ona tvornica, ki izdeluje poljskim rastlinam vsakdanji kruh — gnoj. Na to mi vsakdo lahko priznava, da bi se morala obračati večja pozornost na živino, nego jo obračajo naši Slovenci.

Izmed vse živine je za kmetijo gotovo najvažniša goveja živina. Jako rad priznavam, da so kmetovalci, ki imajo veliko veselja do goved in so prepričani o njenej veliki hasnovitosti, če tudi ne dosti, le rediti in sploh rabiti je ne znajo.

Ne gledé na to, kar sem zdaj omenil, kmetovalec premnogokrat ne zna ceniti ne svoje ne druge živine, in to mu je v veliko škodo. Izredil si, kmetovalec! morda živinče, ki ima vse lepe in koristne lastnosti, a ne veš, kaj da imaš v hlevu. Zdaj pride k tebi skušen mesar, in za malo novcev ti izpulí prelepo tele. Prav tako se opehari drugi kupec za par lepih volov ter mu vdariš na roko na njegov dobiček, sebi pa v škodo. Zdaj greš kupovat na sejm, vstopiš se ondi pred vola ter misliš sam pri sebi: „No, ta-le živinica pa ni preslaba; životna sta, nog tudi zastavnih; pogledaš jima še na zobe, — pa vže je vse dobro. Na to začneš odbijati dobro zasoljeni kup, k temu te pa lepo naplahtá še kak premeten „mešetar“ in barantija je gotova. Odštel si za vola lepih desetakov in stotakov ter lepo so te ocedili. Jedva priženeš domú vola, vže te krega žena s praga godrnjaje: „zakaj mi priženeš domú taki pokveki!“ če tudi sama ubogo malo pozná goveda. Ako še po pravici poveš, koliko da si odštel za-nju, gotovo je ogenj v strehi. Kmalu se prepričaš, da ti nečeta jesti in da ti tudi v jarmu ne služita po tvojej želji. Moraš ju prodati — v zgubo. Zdaj se pra-

skaš za ušesom, a „po toči je prepozno zvoniti“. — Če greš kupovat krave, tudi tu kupiš mačka v „žaklji“.

Da bi se pa znal bolje varovati v tem oziru, hočem ti napisati tu iz kmetijskega znanstva nekoliko glavnih toček, ki jih ne smeš prezirati.

Lepo in koristno živinče mora imeti glavo lahko in primerno, oči velike, bistre in pohlevne, nosnici široki, hladni in mokri. Vrat ne sme biti ne predolg, ne predoben niti predebel, od kojega mu sega med nogi velik nader, ki se manjša proti gobcu. Zatilnik in gnjat mu mora biti močen; prsa morajo biti globoka in široka. Život naj je dolgast in okrogel, hrbet poln in raven; život sploh ne sme biti niti spredi ne zadej viši. Ledji naj ste široki. Polni stranici znanite, da je živinče močno in da se rado redi. Koža lepej živini je mehka, ne predebela, dlaka pa svitla, mehka, gosta in primerne barve. Beder je lepa živina močnih, mesnatih in polnih, obokanih, pa ne previsocih; stegen je močnih, niti krivih, niti stisnjenih; na plečih je široka, okrogla in polna. Lepo živinče ima širok križ, ki ni povesen, kovka sta saksebi, rep pa ne visi, kakor bi imel navezan kamen na njem in ni predebel, kosti pri repu je tudi vsaksebnih in lepo okroglih; lakotnici ste majhni, kosti ne okorne. Prednji nogi se ne krešete pri hoji — to velja tudi o zadnjih, — niste predebeli in pod kolenom ste kratki; parklji so majhni in svitli. Zadnji nogi ste, kakor prednji, ravni, krogli in ne švedrastni. Tu sem spada tudi dostojna velikost in primerna starost. Visoke noge niso lepe, tako tudi dolga rogova ne, debela, plošnata in če se ne sukata vsaksebi počasi rajša malo naprej, močno kazita glavo.

Vol se mora razločevati od krave sploh v tem, da je v vseh delih života itd. zastavniši nego krava. Tak vol se raji redi in je sposobniši za vprego. Krava pa naj se loči od vola v tem, da ima slokast vrat in prsi, krajša rogova, raven krogel život, tanke noge, in sploh v vseh delih naj je šibkejša od vola, le križa (in sploh v zadnjem delu života) naj je širocega, kajti taka krava se lahko oteli. Dalje naj ima debele mlečne žile, lepo kroglo, bolj v život stisnjeno, razširjeno, mehko, ne mesnato vime.

Pri muriškem in marijedvorskem plemenu se dobodo vse te lepe in koristne lastnosti, pri drugih pa težko. *)

Poročila o letošnji sviloreji. **)

Znad Vipave 29. junija.

Sviloreja je za letos tukaj zdaj končana, toda sporočati Vam moram, da s slabim vspehom, razen onih, ki so redili sviloprejke iz semena po celični izlegi. Deloma je bila vzrok temu letošnja nenavadno mrzla in deževna pomlad, da so dohajali svilni črviči domačega semena po tako imenovani „lisasti boleznii“, nekterim prej, drugim pozneje, tako, da jih mnogo ni niti mešička svojega pridelka zagledati dobilo; drugi pa, ki so ostali zdravi, zakasnili so se bili za kacih 8 do 10 dni memo navadnega časa. Še večji vzrok temu slabemu vspehu pa je bilo bolno seme. Naš kmet je že tak, da nima z lepa zaupanja v kako novo pa koristno stvar, priporoča naj se mu še tako živo, k večjemu, dokler ne vidi djanskih dokazov. Zato je bila sl. naša c. k. kmetijska družba razposlala tacega celič-

nega semena učiteljem v ta namen brezplačno. To je letos že nekoliko prepričalo mnogotere, ko so videli, kako zdrave so bile sviloprejke iz tega semena pri meni in kako lep in obilen pridelek so zdaj dale. Da bi tedaj pa zdaj spoznali za trdno veliko korist tega zanesljivo zdravega svilnega semena, ter si v prihodnje izključljivo le tacega preskrbeli! Nihče bi ne imel gledati na tistih par goldinarjev, za kolikor je to seme draže, kajti dobiček bode zanesljivo velik in gotov, in ne bode več slišati, da zna učitelj kolikor toliko „coprati“, ker se le njemu sponašajo sviloprejke. Zdravo seme in poleg tega umno oskrbovanje svilnih črvičev, to je vsa coprnija. Janko Gantar.

Po sporočilih, ki so družbi kmetijski o letošnji sviloreji od več krajev na Kranjskem došla, pridelek ni bil srečen; veliko naših navadnih sviloprejk je o 4. spanji onemoglo; tudi iz celičnega semena se jih je prav veliko pokazilo; le izvorni japonski so se zdravi ohranili in se krepko zapredli.

Iz Brda poleg Buj v Istri pa učitelj gosp. Mih. Zupančič piše družbi kmetijski, da obojno seme (celično in japonsko), ki ga je od nje kupil, se je izvrstno obneslo in mu dalo obilo zdravega pridelka, kterega na prodaj ponuja.

O postavah nekaj.

Vloge zastran začasne oprostivte od vojne dolžnosti

s prilogami občinskih županstev, dušnih pastirjev itd. so vsled tarifnega stavka 102 črk. d) davščinske postave, potem finanč. ministerstva razpisov od 10. januarija 1859., št. 13 drž. zak. in 6. marca 1870. leta, št. 5107 vsega koleka (štampelja) proste. Te postavne določbe je treba po vseh časnikih razširiti, ker prošniki navadno mislijo, da se bodo prošnje prej vslišale, ako so kolekovane. Gledé na prostost prilog so na prašanja župnih uradov pri c. kr. okrajnih glavarstvih tu in tam odgovarjali, da je potreben kolek po 15 kr. in tudi po 50 kr., enemu župniku se je celo predpisala povišana kazen 6 gold. 5 kr., in vendar postava jasno in brez vsakega dvoma prostost koleka določuje. Naj se toraj zadeti sklicujejo na omenjene postave, kterih številke je tudi previdno zapisavati na čelo takih vlog in prilog.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

III.

Sploh imenujejo Francozi to vprašanje „la question du pain“ — vprašanje kruha — s popolnim opravičenjem. To je vprašanje, ki se v prvi vrsti podlage vsega telesnega in tudi duševnega delovanja tiče, to je, našega želodca. Vsled tega ravno je pa to vprašanje morebiti med vsemi vprašanji, ktera so kedaj človečanstvo gibala in uznemirjala, najbolj v bitstvo našega življenja zasekajoče, toraj tudi imenitno, oziroma nevarno. Nevarnost pa ravno v tem tiči, da se mase neizmerno lahko za to navdušijo in da potem privrženci teh z večine dobrih, večidel pa krivo razumljenih idej strašanski fanatiki postanejo, o čemur nam je bila bivša pariška komuna „argumentum ad hominem“. Rekli smo že v prvem članku, da je ta ideja tako stara kakor človečanstvo samo, da je že velikokrat v strašanskih bojih, kteri so bili še dozdej zmirom večidel s strašno okrutnostjo potlačeni, na vrhunec prikipela in potem spet na videz za dolgo časa s svetskega

*) Nadroben popis različnih rodov s podobami razjasnjen se nahaja v knjigi, ki jo je spisal po naročilu kmetijske družbe kranjske dr. J. Bleiweis in se začne prihodnji teden prodajati.

**) Drug dopis „iz Vipavske doline“ pride prihodnjič.